

Спадщина Василя Сухомлинського

у виставковій діяльності Педагогічного музею України

Висвітлено окремий напрям роботи Педагогічного музею України – організація тематичних виставок, присвячених спадщині Василя Сухомлинського.

Ключові слова: Василь Сухомлинський, музей, виставка, експозиція, Педагогічний музей України.

The heritage of Vasyl Sukhomlynsky in the exhibition activity of the Pedagogical Museum of Ukraine

The article deals with the separate direction of the Pedagogical Museum of Ukraine - the organization of thematic exhibitions devoted to the heritage of Vasyl Sukhomlynsky.

Key words: Vasyl Sukhomlynsky, museum, exhibition, exposition, Pedagogical Museum of Ukraine.

Виставкова діяльність – один із провідних напрямів роботи будь-якого музею. На думку сучасних музеєзнавців, виставки музею є «його ключовою пропозицією, неповторним елементом, що доступний мало яким іншим організаціям» [2, с. 319]. Виставкова робота органічно пов'язана із соціальними функціями музею як культурно-освітньої установи, але, звісно, має свою специфіку, обумовлену профілем музею. У Педагогічному музеї України засобами експозиційно-виставкової діяльності транслюється специфічна музейна інформація з історії та сучасного стану української освіти і педагогічної науки. Значне місце у цій діяльності належить виставкам, що присвячені творчій спадщині відомих педагогів, які, як правило, організовуються до ювілейної дати. Останнім часом сформувався окремий напрям виставкової роботи Педагогічного музею України – це тематичні виставки, присвячені спадщині Василя Сухомлинського. Протягом 2008–2016 років музеєм організовано п'ять таких виставок, і кожна з них має особливості побудови, художнього оформлення, функціонування. Розглянемо ці виставки докладніше, зосередившись на їх тематико-структурних планах (ТСП). Розробляє ТСП куратор виставки – науковець, відповідальний за її організацію та функціонування.

Розпочнемо з виставки, організованої у 2008 році до 90-річчя від дня народження В. Сухомлинського. Виставка мала статус всеукраїнської, оскільки її учасниками були навчальні заклади з різних регіонів нашої країни. Вже в самій назві виставки – «Учитель. Майстер. Митець» – організатори втілили її головну концептуальну ідею і мету: данина шани яскравій талановитій особистості В. Сухомлинського, популяризація педагогічної спадщини видатного педагога, висвітлення наукової і практичної діяльності наукових шкіл та навчальних закладів, що впроваджують ідеї В. Сухомлинського (куратор – Олександр Міхно) [1].

Згідно з тематико-структурним планом, виставка складалася з трьох розділів: «Життєвий та творчий шлях В. Сухомлинського», «Педагогічна система В. Сухомлинського і сучасна освіта», «Послідовники В. Сухомлинського». Виставка була побудована на основі поєднання історико-хронологічного та тематичного принципів. За історико-хронологічним принципом було розміщено матеріали першого розділу виставки, присвяченого життєвому та творчому шляху Василя Олександровича. У межах розділу було використано і тематичний принцип поділу представленої інформації на 5 основних частин. Перша частина – «В. Сухомлинський: сторінками життя...» – складалася переважно з фотоматеріалів та пояснювальних текстів до них, друга – «Директор школи» – вміщувала копії документів, записів самого педагога, вирізки газетних публікацій, які висвітлювали період, коли Василь Олександрович очолював Павлиську середню школу. Третя частина – «Науковець» – ілюструвала наукову діяльність В.Сухомлинського. Основою четвертої частини був стенд «Дитячий письменник» з книгами казок Василя Олександровича та виданнями книги «Серце віддаю дітям» різними мовами. Завершувала перший розділ п'ята частина – «Педагогічно-меморіальний музей В.Сухомлинського». Крім того, у центрі зали експонувався костюм педагога, наданий музеєм В.Сухомлинського.

Другий розділ виставки – «Педагогічна система В.Сухомлинського і сучасна освіта» – було створено на матеріалах запрошених учасників виставки. Розділ складався з трьох частин: «Дошкільна освіта» (ДНЗ №24 «Вогник» ім. В. Сухомлинського м. Кіровограда, ДНЗ №5 «Ялинка» м. Бровари, ДНЗ №8 «Центр В. Сухомлинського» м. Прилуки), «Середня освіта» (ЗОШ №1 ім. Героя Радянського Союзу І. Конька Світловодської міської ради Кіровоградської обл., ЗОШ «Мрія» м. Кіровограда, Український колеж ім. В. Сухомлинського м. Києва, Павлиська ЗОШ ім. В. Сухомлинського), «Вища освіта» (Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. В. Сухомлинського, Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Короленка – альма-матер В. Сухомлинського, Миколаївський державний університет ім. В. Сухомлинського, Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини, Державна науково-педагогічна бібліотека (ДНПБ) України ім. В.Сухомлинського).

Завершував виставку розділ «Послідовники В. Сухомлинського», що містив матеріали Української асоціації В. Сухомлинського, Міжнародного товариства послідовників В. Сухомлинського та Уральської асоціації ім. В.Сухомлинського.

У 2013 році до 95-річчя від дня народження педагога у музеї функціонувала виставка «Розвиток творчої особистості дитини» (куратор – Аліна Малород). У процесі її підготовки було використано концепцію попередньої виставки «Учитель. Майстер. Митець». Фактично, це була її зменшена копія зі звуженою тематикою та без запрошених учасників. Виставка складалася з трьох розділів: «Сторінки життєвого шляху Василя Сухомлинського», «Розвиток творчої особистості школярів за віковими групами (дошкілля, молодші школярі, роки отрочтва, юність)», «Розвиток ідей

Василя Сухомлинського в сучасній освіті». Перші два розділи виставки було оформлено традиційно, з використанням фото, книг, статей у газетах та журналах, а третій – за допомогою сучасних засобів експонування: переглядаючи електронну презентацію, відвідувачі ознайомлювалися із діяльністю сучасних навчальних закладів, де підтримуються та успішно реалізуються педагогічні принципи Василя Сухомлинського (ДНЗ №5 «Ялинка» ім. В. Сухомлинського м. Бровари, Павлиська ЗОШ ім. В. Сухомлинського, Український колеж ім. В. Сухомлинського).

Постать Сухомлинського-педагога надзвичайно багатогранна, творча спадщина воістину невичерпна, тож у межах невеликої музейної експозиції адекватно висвітлити її у всій повноті, звісно ж, неможливо. Тому, починаючи з 2014 року, співробітники Педагогічного музею України вирішили зосереджуватися на тематичному принципі побудови виставки, обираючи певний етап у житті В. Сухомлинського чи напрям його діяльності. Першою темою було обрано один із етапів життєвого шляху і, відповідно, один із аспектів науково-педагогічної спадщини Василя Олександровича, а саме – захист кандидатської і підготовка до захисту докторської дисертації. Виставка мала назву «Василь Сухомлинський захищає дисертацію» і структурно складалася з п'яти частин (куратор – Олександр Міхно) [3]. В першій із них музейними засобами було висвітлено процедуру написання та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: представлено автореферат дисертації «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи» (1955) з особистого архіву В. Сухомлинського, інформацію про наукового керівника дисертації – Григорія Боришпольця, завідділом педагогіки Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП), та офіційних опонентів – Сави Чавдарова, директора інституту педагогіки (1944–1956), Олександри Борисової, доцента Київського університету ім. Т. Шевченка. Окрім того, експонувалися 3 статті за темою дисертації з 7 опублікованих і відзначених у авторефераті. З-поміж цінних експонатів цього розділу варто відзначити також «Нотатник директора Павлиської середньої школи про хід екзаменів 1953 р.» (з особистого архіву В. Сухомлинського).

Другий розділ було присвячено джерелам дисертації. Особливість представлених у ньому матеріалів полягала в тому, що їх було відібрано строго відповідно до бібліографії, складеної самим В. Сухомлинським: експонувалися книги саме тих років видання, якими користувався автор у процесі написання дисертації: «Велика дидактика» Я.–А. Коменського (1893), вибрані педагогічні праці М. Пирогова (1952) та К. Ушинського (1948), педагогічні журнали того часу тощо.

Наступний розділ, який становив осереддя виставки, – це дві інсталяції, основним елементом яких були збільшені копії фото 1960-х років розміром 130x80 см, на яких зображено Василя Олександровича у творчому процесі написання та редагування своїх праць у кабінеті директора та учительській Павлиської школи. Поруч з однією з фотографій було розміщено настільну лампу цього ж періоду та друкарську машинку 1950-х років з українською

розкладкою. Біля іншої фотографії – живі квіти та п'ятитомне зібрання творів В. Сухомлинського.

В четвертому розділі виставки експонувалися прижиттєві видання книг В. Сухомлинського: «Система роботи директора школа» (Київ, 1959, з автографом автора), «Павлышская средняя школа» (Москва, 1969, також з автографом), перше видання книги «Серце віддаю дітям», що вийшло в Берліні німецькою мовою у 1968 р. та ін.

Завершував експозицію розділ, де було представлено фахову педагогічну періодику 1953–1970 рр. з публікаціями В. Сухомлинського. Певна річ, показати в межах виставки всі публікації педагога неможливо, тому для експонування поруч з такими відомими журналами, як «Радянська школа» і «Советская педагогика», було обрано і менш відомі, але популярні у 1950–1960х рр. журнали «Вожатый», «Школа и производство», «Политехническое образование» та ін.

У 2015 році до 97-річчя від дня народження педагога темою виставки було обрано інший аспект його спадщини – дитячі твори. Виставка «Василь Сухомлинський – дитячий письменник» мала на меті через матеріали експозиції розкрити постать Василя Сухомлинського як дитячого письменника; показати роль дитячих творів педагога у вихованні моральних якостей дитини; представити прижиттєві видання казок, оповідань, етюдів В. Сухомлинського для дітей, що зберігаються у фондах Педагогічного музею України (куратор – Вікторія Бондаренко). Згідно з тематико-структурним планом, виставка складалася з таких розділів: «Дитячі книги Б. Грінченка та К. Ушинського» (звернення до досвіду видатних українських педагогів), «Слово і мова» (публікації В. Сухомлинського про роль слова і рідної мови в розвитку особистості), «Уроки мислення серед природи» (інсталяція уроку Школи під голубим небом, виконана зі збільшеного фото В. Сухомлинського з учнями в обрамленні природних матеріалів – осіннього листя, гілочок, каштанів), «Казка в Павлиській школі» (збірка казок складених павлиськими школярами, макети казкових героїв), «Читанки та букварі, в яких використовуються художні мініатюри В. Сухомлинського» (підручники та навчальні посібники 1970-2010 рр.; зокрема, було представлено одне з найбільш ранніх видань, що зберігається у музеї, – «Читанку» 1976 р., де вміщено оповідання «Конвалії біля Наталчиного вікна»), «Збірники художніх творів В. Сухомлинського» (книги, що видавалися в Україні та за кордоном з фондів ДНПБ України ім. В. Сухомлинського), «Творчі роботи вихованців ДНЗ №5 «Ялинка» м. Бровари» (малюнки за творами педагога).

Цьогорічна виставка має назву «Василь Сухомлинський: світовий вимір» (куратор – Вікторія Бондаренко). Ця тема зацікавила науковців музею, оскільки творчий доробок В. Сухомлинського є помітним явищем у світовій педагогічній думці, вивчається і впроваджується в багатьох країнах світу, а книги педагога видані 53-ма мовами загальним тиражем понад 15 млн. примірників (книгу «Серце віддаю дітям» перекладено 30-ма мовами світу). Відповідно до розробленого структурно-тематичного плану виставка матиме п'ять розділів. У першому будуть представлені твори класиків світової

педагогічної думки, а також письменників, праці яких вивчав В. Сухомлинський і посилався на них у своїх творах (Я.А. Коменський, Я. Корчак, А. Дістерверг, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гейне, Й. Гете, Л. Толстой та ін.). Другий розділ складатиметься із фотографій із закордонних робочих поїздок В. Сухомлинського та його прижиттєвих публікацій у зарубіжній періодиці. Наступний розділ буде присвячено найвідомішим дослідникам і популяризаторам ідей В. Сухомлинського у світі (А. Коккеріл, Е. Гартман, Сяо Су, Ван Ігао, В. Оконь, М. Библюк, В. Риндак та ін.). Спільно з ДНПБ України ім. В. Сухомлинського буде підготовлено четвертий розділ виставки – «Зарубіжні видання праць В. Сухомлинського». В центрі експозиції заплановано розмістити карту світу з відображенням поширення гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського в різних країнах. Нині роботи з художньо-дизайнерського оформлення виставки тривають, а її урочисте відкриття заплановано на кінець вересня 2016 року.

Статистичні дані щодо описаних виставок узагальнено нами у таблиці.

Таблиця 1

***Виставки Педагогічного музею України 2008–2016 рр.,
присвячені спадщині Василя Сухомлинського***

Назва виставки	Час експонування	Кількість експонатів	Кількість відвідувачів
Учитель. Майстер. Митець	Вересень листопад 2008	703	1202
Розвиток творчої особистості дитини	Вересень – жовтень 2013	162	1507
Василь Сухомлинський захищає дисертацію	Вересень – грудень 2014	104	2178
Василь Сухомлинський – дитячий письменник	Жовтень – листопад 2015	100	1415
Василь Сухомлинський: світовий вимір	Вересень – листопад 2016	Виставка формується	

Аналізуючи представлені у таблиці показники, можемо констатувати, що інтерес відвідувачів до виставок, присвячених спадщині В. Сухомлинського, є стабільно високим. Головним мотивом відвідування виставки є, звичайно, цікавість до постаті та спадщини самого педагога. Ще одним позитивним наслідком обраного тематичного підходу та зосередження науковців музею на окремому аспекті діяльності В. Сухомлинського є те, що у відвідувачів з'являється інтерес як до нової виставки, так і до діяльності самого Педагогічного музею України.

Література:

1. Короденко М. Ушанували генія української педагогіки [про виставку «Учитель. Майстер. Митець» до 90-ї річниці від дня народж. В.Сухомлинського] / М. Короденко // Освіта України. – 2008. – 26 верес (№74). – С. 1–5.

2. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. [Пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято]. – К. : ВД «Стилос», 2010. – 528 с.
3. Міхно О. Життя, віддане дітям (роздуми-екскурсія виставкою у Педагогічному музеї України, присвяченою В. Сухомлинському) [про виставку «Василь Сухомлинський захищає дисертацію»] / Олександр Міхно / Наука і суспільство. – 2014. – №11–12. – С. 37–41.